

ВЕНЕЦУЕЛСКАТА „ЕЛ СИСТЕМА“ И ПРИЛОЖЕНИЕ НА ПРИНЦИПИТЕ И ВЪВ БЪЛГАРИЯ

Яна Ибришимова- докторант

ATHE VENEZUELAN „EL SYSTEM“ AND APPLICATION OF THE PRINCIPLES IN BULGARIA

Yana Ibrishimova - PhD student

Резюме:

Настоящата статия изследва „Националната система от младежки и детски оркестри и хорове на Венецуела“ - световно известна музикална практика позната още като „Ел система“. Изследвани са процесите произтичащи от прилагането на програмата и общественят и принос, като културен и социален катализатор за обществото на Венецуела, както и отражението и в световен мащаб. Авторът представя също анализ на подобни практики у нас и възможностите за прилагането им в България. Използвани са емпирични подходи: провеждане на интервю, изследване на интернет източници и анкета.

Ключови думи:

El Sistema, младежки оркестър, културно-социална трансформация, колективно музициране.

Abstract:

This article explores the „National System of Youth and Children’s Orchestras and Choirs of Venezuela“ - a world-renowned musical practice also known as „El System“. The processes resulting from the implementation of the program and its public contribution, as a cultural and social catalyst for the Venezuelan society, as well as the reflection and on a global scale, are studied. The author also presents an analysis of similar practices in our country and the possibilities for their implementation in Bulgaria. Empirical approaches were used: conducting an interview, researching Internet sources and a survey.

Key words:

El Sistem, youth orchestra, cultural-social transformation, collective music making.

Въпросът, който изниква в съзнанието на човек докосващ се за първи път до „El Sistema“, е на какво се дължи дългогодишният и успех? Отговорът е комплексен, но винаги започва с името на д-р Хосе Антонио Абреу - виден музикант, композитор, педагог и икономист.¹

Идеята му стартира реализацията си през 1975г. с изключителен заряд, който продължава да се поддържа и до наши дни. Уникалността на програмата на Абреу се крие в ясната политика за социална трансформация посредством колективно музициране. Мисията е насочена конкретно към деца в неравностойно положение, даваща им шанс за спасение от безизходицата на бедността и престъпността, като осигурява възможности за кариерно реализиране и израстване. Тя се постига посредством визията на Хосе Антониу Абреу, издигаща „висока концепция за музикално съвършенство, което допринася за цялостното развитие на човешкото същество. Тя е свързана с общността чрез обмен, сътрудничество и култивиране на трансцендентални ценности, които влияят върху трансформацията на детето, младия човек и семейната среда.“ (Абреу, 2001).

1 Хосе Антонио Абреу (7 май 1939г.- 24 март 2018г.) От девет годишна възраст започва да се занимава с музика в град Браксимилето, известен с културните си традиции. Едновременно с професионалното си музикално обучение, той се дипломира и изгражда кариера като икономист. Благодарение на широките си познания и умения в периода от 1988-1994г. той заема постове Министър на културата и председател на Националния съвет за култура. За приноса си към културно- социалното развитие на Венецуела, чрез своята програма известна днес като „Национална система от младежки и детски оркестри и хорове на Венецуела“ той е отличен с редица престижни награди като: Посланик на мира и добрата воля на ЮНЕСКО; The Right Livelyhood, Нобелова награда, присъдена от Right Livelyhood Foundation, Швеция; Полярна награда, считана за Нобелова награда за музика; Награда Фредерик Сток; Рицарски орден на Почетния легион на Франция; Почетен Грами; Награда TED; Награда Йехуди Менухин; Награда за изкуство на принца на Астурия; музикална награда „Дон Хуан де Борбон“; Награда на Unicef; Наградата „Габриела Мистрал“ и Националната музикална награда на Венецуела, присъдени два пъти. През 2012 г. той беше признат с музикалната американска награда за преподавател на годината. През 2013 г. той получи, наред с други, наградата Cortes de Cádiz за иберо-американска музика и специалната награда за мир в Токио. Наскоро Международният музикален фестивал в Абу Даби му присъди наградата за изданието за 2014 г. (<https://elsistema.org/ve/maestro-abreu/biografia-jose-abreu-anselmi/>).

„Получава почетни степени от университета Метрополитана, Каракас, през 2010 г. и от университета Карлтън, Канада, през 2012 г.“(<https://rightlivelyhood.org/the-change-makers/find-a-laureate/jose-antonio-abreu/>).

В друга своя реч за Ел система, Абреу отново прокламира същината на програмата си и е факт, че моралните и ценности макар и многократно повтаряни от служители, чиновници и участници не загубват силата си, а напротив набират все по-голяма инерция, като знак за дълбока истинност.

„Системата има за цел да интегрира децата на Венецуела в неравностойно положение, да им даде признание; модел и възможност за следване от венецуелската младеж. По този начин се създават нови ценности, свързани с културните постижения, усилия, постоянство и дисциплина, като достойни пътища, които водят към по-добра Венецуела.“ (Абреу, 2001, 7 декември, реч за Алтернативна Нобеловата награда). Неговите думи и действия отправят послание, с широк отклик, те въздействат на хората от всички социални полета, като може смело да се твърди, че имат общочовешка валидност, достигаща отвъд пределите на Венецуела. Заразяващата идея получава активна подкрепа от всяко правителство за изминалите 48 години и личната ангажираност на лица от ръководните органи на страната.

Визионерът Абреу, започва програмата с осем свои състуденти, като от самото начало идеята има националистичен характер. Тяхното желание е да създадат първият младежки симфоничен оркестър и да променят качествено музикалното образование в страната. Да изградят структура и модел за социална трансформация на най-уязвимата брънка в обществото – децата, чрез групово музициране. Да се даде шанс за развитие чрез музиката, посредством безплатно музикално обучение от ранна детска възраст, (2-3г.) шест дена в седмицата по четири часа след учебните занимания.

За рождена дата на Националния младежки симфоничен оркестър се счита първата обща репетиция провела се на 12 февруари 1975г.² „През същата година Хуан Мартинес, друг венецуелски музикант, който споделя ценностите на Абреу, основава „Orquesta Sinfónica Infantil de Carora“ с участието на 103-и деца на възраст от 8 до 16 години. Смята се, че върху дейността на Абреу и Мартинес оказва влияние големият чилийски музикален педагог и визионер, Хорхе Пеня Хен, чиито идеи са предшественици на движението El Sistema.“ (Терзиева, 2019:189).

Тези процеси свидетелстват за обществения стремеж и нуждата на Латино-Американските страни и готовността им за културно-духовно развитие, като работещ способ за справяне с тежката социално-икономическа ситуация, разделяща населението на бедни и богати.

2 Оркестърът дебютира същата година на 30 април под името „Хуан Хосе Ландаета“ (така се нарича музикалното училище, в което оркестърът репетира). През 1978г. Оркестърът променя името си на симфоничен оркестър „Симон Боливар“ на Венецуела, който се превръща в най-представителния посланик на венецуелската културна идентичност. Оценен високо с Международна музикална награда на ЮНЕСКО и редица други високи постижения.

Скоростта, с която се разраства проекта няма друг световен аналог. Това се случва благодарение на държавната подкрепа. Институционалното лице на системата е „Държавна фондация за Националната система на младежки и детски оркестри на Венецуела“ (FESNOJIV) създадената през 1979г. с основно спомоществователство на социалното министерство. Фондацията бива преименувана през 2011г. като получава името Музикална фондация „Симон Боливар“ и преминава под пряко управление на президентството и правителството на Венецуела. Целта на тази промяна е гарантиране на финансова стабилност, в същото време запазване на програмна независимост.

„Програмата е почти изцяло финансирана от правителството, но нито стотинка не идва от министерството на културата, всички от социалните грижи. Има някои частни спонсори и фондации, но те не са голяма подкрепа. Програмата е замислена като и все още работи като начин за подпомагане живота на най-нуждаещите се млади хора. Абреу брилянтно политизира правителственото финансиране, така че то непрекъснато се разраства през шест промени в правителството от силно консервативно до много либерално през трите си десетилетия. Сегашното правителство на Чавес се ангажира да го разшири до един милион деца за десет години, отчасти защото правителството, както и предишните администрации са добре запознати с международния престиж на световното страхопочитание към El Sistema и признават и подкрепят огромния принос към тяхната страна. Правителството на Чавес се ангажира да разшири дейността си до един милион деца, включително да премести въздействието си върху училищния ден (в момента това е почти изцяло извънучилищна програма), за да увеличи драматично присъствието на музика във всички венецуелски училища.“ (Booth, 2008).

През 2007г. „Интер-Американската банка за развитие обявява грант за 150 милиона щатски долара за изграждане на 7 регионални центъра на „Ел Система във Венецуела-защото след обширна анкета сред обхванати в „Ел Система“ деца изчислили, че всеки вложен в това начинание долар дава 1,68 долара социални дивиденди.“ (Конов, 2017).

През годините в организацията Ел Система се сформират редица симфонични оркестри и хорове, като Системата постоянно разкрива нови хоризонти. Разнообразието от музикални програми, осигуряват безпрецедентен растеж, като едни от най-напредничавите са:

- програма за пренатално музикално обучение;
- програма за превъзпитание чрез музика на хора лишени от свобода;
- програма за разпространяване и опазване на местната музикална култура;

- програма за обучение на собствени преподавателски кадри;
- програма за обучение на собствени производители на музикални инструменти;
- програма за оркестри за поп, джаз и др. популярни жанрове и др.

„Може да се предположи, че тази масовост на детското ансамбловото свирене, която се търси от програмите на Ел Система би могла да доведе до размиване на качеството на професионалната музикална подготовка, но резултатите показват обратното. Именно тази масовост осигурява широка платформа от потенциални кадри, от които могат внимателно да бъдат селектирани най-обещаващите кандидати за професионално музикално обучение – впрочем, този подход се използва и в професионалния спорт.“ (Петрова, 2023:37).

Интелигентното дългогодишно ръководство на Абреу вдъхновява подобни практики в над 70 държави. В настоящия момент се обучават 1 012 077 деца, като за всички години над 3 500 000 са преминали обучение, изградени са 443 ядра (център)³, сформирани са 1722 оркестрови групи, 1426 хорови състави, 1772 обучителни състава, 1704 модула⁴.

Ел Система доказва своята ефективност и изпълнява мисията си ден след ден. Не е тайна и високата цел на Абреу да се достига професионализъм и висока култура от възпитаниците (но не на всяка цена), адекватна на световните сценични изисквания. Този процес на стремеж за развитие се подхранва от личности успели да се докажат извън пределите на Венецуела. Превръща се в двигател, който стимулира децата и им дава посока. За най-ярък пример произлязъл от програмата, може да се посочи диригента със световно известна репутация и кариера Густаво Дудамел.

Историята на програмата изобилства от имена успели да създадат добра кариера, но същината и - възпитанието на морални и качествени ценности, е това което обединява и дава надежда на всички участници.

Тя трансформира съзнанието на децата, като внедрява идеята за успех, (независимост в какво направление на образованието) чрез придобитите способности за дисципли-

3 Това е централна и първична организационна структура на „El Sistema“ с цел систематизиране на колективното практикуване на музика, като модел за обучение, хуманистичен и социален организационен модел, където се провеждат програмите и обучението. (<https://elsistema.org.ve/educacion/nucleos-y-modulos/>).

4 Това е структура, която се присъединява към тази мрежа, за да достигне до най-отдалечените градове в страната, граничните райони, общности, урбанизации и училища, с цел нито едно венецуелско момиче, момче или млад човек да не бъде изключено от изживяването и насладата, които музиката предоставя. (Пак там).

на, трудолюбие, постоянство, себеуважение, като по този начин те стават ролеви модел за семейството си, а от там в обществото. „Тази програма не може да се разглежда само като конвенционален инструмент за облекчаване на бедността, а по-скоро като широка платформа за социално включване, която едновременно дава социални, психологически и художествени резултати чрез единична намеса.“ (Мора-Брито, 2011:24).

В България също съществува проект вдъхновен от идеите на „Ел Система“. Той възниква през 2008г. в кв. „Надежда“ гр. Сливен по инициатива на Георги Калайджиев⁵ и неговата съпруга Мария Хаушилд под името „Музиката вместо улицата“.

„Когато двамата посетиха Сливен, родния град на Георги Калайджиев, отново през 2008г., те бяха толкова разтърсени от бедността там, че купиха храна, която да раздават на изгладнелите деца по улиците и бедното гето „Надежда“. Те получиха парите за това от бащата на Мария, който почина през януари 2008г. и спестяваше пари в продължение на години, които семейството намери в плик след смъртта му. На този плик бил написал „За бедните деца“. (<https://musikstattstrasse.com/start/>). Така се заражда идеята за проекта.

Работата с децата започва в гаража на сестрата на Георги Калайджиев (Абреу започва проекта си също в гараж). Финансите необходими за инструментариум и други нужди биват набавени чрез бенефисни концерти организирани от Георги Калайджиев, от частни дарения главно от Германия. Организирана е българска дарителска кампания по инициатива на пианистката Венета Нейнска, като „в началото на 2024г. са събрани близо 20 000лв. от спомоществователи, най-вече от музикантската общност, която указва на „Музиката вместо улицата“ впечатляваща подкрепа.“ (Василева, 2024:64).

От 2022г. проектът получава финансова помощ и от Община Сливен, като според кмета

5 Георги Калайджиев (1947) е роден в Сливен кв. „Надежда“ в семейство на музиканти от ромски произход. От малък показва ярък талант със цигулката си и привлича вниманието на кмета на Сливен. Така спечелва стипендия „Добри Чинтулов“, с която успешно преминава обучение в музикалното училище в Бургас „Проф. Панчо Владигеров“, а след това и в Държавната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“. Специализира камерна музика в консерваторията в Будапеща „Ференц Лист“. След обучението си е приет като концертмайстор на камерния състав „Софийски солисти“. От 1993г. е концертмайстор на Филхармонията в Гисен Германия. През 1999г. създава собствен камерен оркестър „Студио концертанте“, който ръководи и до днес. Награден със званието лауреат на „Златно перо“ през 2024г. “

на града Стефан Радев това е най-успешната стратегическа програма за ромска интеграция, „защото дава шанс на деца от нуждаещи се семейства да проявят своя талант в областта на класическата музика и да се реализират в живота.“ (Василева, 2024:14). Благодарение на спонсорство от Немска и Българска страна, условията за работа непрекъснато се подобряват, изгражда се втори етаж върху първоначалното помещение, позволяващо нарастване на броя на възпитаниците.

За децата се полагат грижи в няколко направления, като целта е да се стимулира развитието им на физическо, психологическо и интелектуално ниво. Освен провеждане два пъти седмично на самостоятелни уроци по музикален инструмент, солфеж и оркестрово свирене, децата получават консултации с психолог, помощ в подготовката на учебния материал, храна, дрехи, обувки, отоплителни материали, медицинска помощ и дори в някои случаи се покриват финансови нужди на семейства в извънредни ситуации.

Георги Калайджиев сподели в интервю, че поставя много ясно условие за участие в проекта (тъй като местата в него са ограничени) - децата да посещават редовно училище и музикалната школа, като полагат усилия да са старателни ученици. Той сподели с радост положителните си наблюдения за изминалите години върху различните аспекти в развитието на възпитаниците си. Много от тях продължават музикалното си образование, други се насочват в различни образователни направления, но обединяващия фактор е желанието на децата да се учат и развиват, защото самооценката им е трансформирана благодарение на музикалния проект. Обратна връзка се получава и от директори и учители в общообразователното училище, които твърдят, че децата от проекта явно се отличават от останалите, като по-ученолюбиви и възпитани, като дори облеклото им говори за друга културна нагласа. Това се случва благодарение на големите усилия на целия екип на проекта.

До скоро оркестърът е съставен само от струнни инструменти с основен преподавател Радка Кусева. През последните години децата могат да се обучават и на акордеон, китара, флейта, саксофон, обой, кларинет, тромпет, фагот и изобразително изкуство.⁶ Това скоро ще даде възможност на Георги Калайджиев да създаде първият ромски симфоничен оркестър (по модела на Абреу).

Успехите на състава надминават очакванията на музикалната общественост. Редовните гостувания в Германия оказват огромен стимул за децата. Георги Калайджиев осигурява

6 Преподавателски екип: Георги Калайджиев- цигулка и оркестър, Радка Кусева- координатор и цигулка, Ася Илиева -пиано, Жасмина Русева-виола и солфеж, Живко Жеков- виолончело и оркестър, Иван Трифонов -тромпет, Лидия Трифонова-обой, Радко Парушев-китара, Петко Петков-кларинет, Рая Радусева-флейта, Яна Димитрова-контрабас и солфеж, Галя Лолова-български ез., Илиан Урумов- изобразително изкуство.

ежегодни посещения и съвместни концерти с професионални състави на гр. Гера и Гийсен. „Диригентът на детския симфоничен оркестър Радка Кусева разказва, че за юбилейното гостуване в Германия се готви нелек и широкоспектърен репертоар – от популярна филмова музика, през оригинална авторска композиция на маестро Георги Калайджиев, до сериозна класика – Пърсел, Шуберт, Шостакович. Не пропуска да изтъкне и едно от най-големите постижения на проекта: седем от ромските деца - възпитаници на проекта “Музиката вместо улицата” вече се обучават в националните музикални училища и се представят отлично там.“ (Иванова, 2019).

Оркестърът участва в съвместни концерти и с български състави като Сливенска филхармония, „Дианополис“ Ямбол. През 2021г. се реализират концерти със „Софийска филхармония“ и „Софийски солисти“.

Връхна точка в историята на проекта е участието на четирима възпитаници на „Музиката срещу улицата“ в младежки симфоничен оркестър „Демос Европа“ съставен от 120 участника от 27-те страни на Европейския съюз. Инициативата за проектния оркестър е на „Sistema Europe“ и в частност на проекта на Парижката филхармония „Демос“, която е френското отражение на модела на Венецуелската система, „насърчаваща културната демократизация чрез изпълнение на оркестрова музика докато обучава бъдещите граждани на 21 век.“ (Проект „Демос“). Концертът на международния оркестър се реализира по повод френското председателство на Съюза в Париж на 26 февруари 2022г.

Георги Калайджиев коментира в статия: „Получихме нотите на произведенията, които ще се свирят – „Картини от една изложба“, Холберг вариации. Разбира се, не всички части. Ще бъде изпълнена и Одата на радостта от Деветата симфония на Бетовен и съвременни композитори, които аз не познавам. Получихме три варианта – лесен, среден и професионален. Нашите деца научиха професионалната версия, но могат да свирят и трите. Подготовката с г-жа Радка Кусева беше много детайлна и сериозна. Репетирахме всекидневно.“ (Димитрова, 2022).

Представянето на четирите деца от Сливен е оценено високо. Според ръководителят им и френските представители са били едни от най-добре подготвените участници. Тази оценка носи голямо удовлетворение на целия екип и дава стимул на всички възпитаници да следват пътят на музиката със самочувствие и вяра в собствените сили.

Изследването на проекта „Музиката срещу улицата“ и Ел система поражда спонтанни въпроси.

1. Защо държавата не стимулира ефективно подобен вид проекти, въпреки доказаната им в световен план обществена и социална полза?

2. Защо български организации не е членуват в „Система Европа“?

3. Защо в Българското училище не е застъпено масово оркестровата музикална практика?

Изводите от въпросите биха имали различна окраска в зависимост от нагласите на отделната личност, но общо мнение е, че тепърва обществото ни се учи да приема музикалните практики при подрастващите, като важен фактор за социална и културна трансформация.

Примерът на Георги Кавалджиев е ярък и успява да трогне със скромността, отдадеността и любовта си към проекта. Като посланик на мисията си той реализира редица посещения в сливенски училища и детски градини, изграждайки по този начин културен мост между ромските и българските деца. „Вярвам, че ще запомните най-ценният съвет, който той ви даде- образованието и интелектът ще отворят света за вас. Следвайте мечтите си, вървете по своя път, уважавайте учителите си и със сигурност ще дойде денят, в който и вие като него ще сбъднете мечтите си.“, каза на присъстващите ученици зам.-кметът Пепа Чиликова.“ (Василева, 16.04.24).

През май месец 2024г. авторът на статията провежда анкета с възпитаниците на Георги Калайджиев със заглавие „Какъв е приноса на програмата „Музиката срещу улицата?“

Анкетата е попълнена от 33 деца от общо 35 обучаващи се в момента. Отговорите събрали най-много гласове са:

1. Как се включихте в програмата?

– по семейна препоръка – 42%

– по личен интерес – 45,5%

Това показва положителна настройка на родителите, които подкрепят участие в проекта. В случаи на липса на инициатива от страна на децата те ги подтикват към такава.

2. Чувствате ли се по-значим/а откакто участвате в проекта?

получава утвърдителен отговор да с – 69,7%

С този отговор недвусмислено се отчита повишеното самочувствие, постигнато с отдадена работа, дисциплина и стремеж за развитие.

3. Какво ви стимулира да посещавате уроците към проекта?

–желание за развитие – 54,5%

–красотата на музиката – 51,5%

Този въпрос посочва движещите сили, стимулиращи дейността на възпитаниците на проекта, като това са желанието за развитие, както на физически план, така и на естетически.

4. Станахте ли по-прилежен ученик в общообразователното училище?

– да получава 51,5% (с това той затвърждава положителното влияние на проекта върху когнитивното развитие на децата и придобиването на самодисциплина.)

5. Ще продължите ли с музикалното си образование след напускане на проекта?

– да получава 60,6%

Тук също има ясно ориентиране от страна на децата, желанието има да продължат връзката си с музиката е отчетен като добър път за развитие.

6. На какво Ви научи проекта “Музиката срещу улицата”?

– дисциплина – 57,6%

–развиване на музикални заложби – 48,5%

Въпросите и отговорите от анкетата потвърждават с голяма точност трансценденталните ценности прокламирани от Хосе Антонио Абреу. Това са дисциплина, трудолюбие, желание за развитие и работа в екип, които изграждат в подрастващия човек нови компетентности, самочувствие, визия и възможности за достоен живот, изпълнен с красота, което неимоверно се отразява в обществен план, създавайки модел за подражание.

Мисията на проектите „Ел Система“ и нейните производни според автора може да се превъплъти в редица български практики, имайки предвид тревожния факт за ниските икономическите възможности на голяма част на българските семейства и спад в естетическото възпитание като цяло. Изучавайки принципите на действие, държавните органи биха могли да развият на местна почва подходящо приложение. „В много „ядра”, особено в чужбина, много хора считат, че трябва El Sistema да стане завършен продукт, който да може да бъде продаден. Но целта на модела не е да бъде продаден на определени общности или донори, а да отговори на реалните нужди на хората на тези места. Всяка фондация може да приложи този модел, ако първо изучи подробно нуждите на

определената общност. Целта не е задължително да се демонстрира резултат, а по-скоро да се покаже на общността, че техните нужди са били изучени, взети предвид и могат да бъдат превърнати посредством тази програма в източници на потенциал и нови възможности. Това не е маркетинг процес, а по-скоро процес на проучване и анализ” (Mora-Brito, 2011:39).

Именно компетентно проучване и анализ са необходими за ефективни мерки. Държавата ни прилага редица стратегически документи, но резултатите им за момента са незадоволителни. През 2018г. Европейската комисия публикува доклад относно междинната оценка на рамката на ЕС за национални ромски стратегии от 2011г. „Подчертава се още, че „докато при първоначалната фаза са постигнати някои осезаеми, макар и недостатъчни резултати, оценката сочи, че цялостният процес трябва да бъде засилен и да стане по-добре фокусиран, с акцент върху подобрена политическа ангажираност, въвеждане на конкретни измерими цели и строг мониторинг и по-ефективно изпълнение, подкрепено с достатъчно системи за финансиране и управление на участието“ (Национална стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите (2021 - 2030:7)

Не може да се отрече, че в наши дни границите между социален статус, етнически произход икономически възможности се размиват. Културните ценности на различните групи си въздействат, като променят по този начин естетическите критерии и нужди на обществото като цяло. Отчита се „социалното нарастване на значението на културното и естетическото в контекста на формулирането на субективни себепрезентации, както и на социалното надграждане на социалното в контекста на дискусиите за сплотеност на обществото“ (Толе , Хюбнер, 2022).

Основна теза в съвременната социална Европейска политика е правото на всяко дете (всеки човек) да има достъп до красотата, чрез качествената музика с високо естетически достойнства. „Естетическото възпитание преподава ключови компетенции на съвременното информационно общество: креативност, способност за работа в екип, гъвкавост, мотивация и толерантност. Независимо от това, естетическото възпитание не трябва да се измерва само с неговата използваемост, но опитът на красотата като обогатяване на живота, предаването на радост и ентузиазъм в работата с изкуствата трябва да бъде признато като необходимо както за индивида, така и за обществото.“(Лайципски манифест, 2004:1).

Ако се приеме, че оркестърът представлява образец за микро общество, е видно, че макро обществото е в тясна взаимовръзка. Следователно прилагането на модел, по масов метод, който да се ръководи съвместно от държавни институции, училищната системата и частни проекти, би довело до редица положителни процеси, които са изследвани години

наред в страните с дългогодишна практика в сферата. В България проекта „Музиката срещу улицата“ е предвестник в тази посока. Нужно е обаче категорична подкрепа на много нива и инстанции, за да се поеме в посока, грижеща се за качествено възпитание на съвременните граждани на 21в.

„Оркестърът е много повече от обикновена артистична структура. За младите свиренето на музика е начин за дълбоко взаимодействие един с друг, предизвиквайки отдаденост към съвършенството, дисциплината да работим заедно.“ (Абреу: 2001)

Източници:

1. **Terzieva, S. Sofia (2019)** *Mladezhkite simfonichni orkestri- svetovni I nacionalni praktiki I modeli* [Терзиева, С. София (2019), *Младежките симфонични оркестри- световни и национални практики и модели*]
2. *Mora-Brito, D. I., Austin (2011), Mezhdú socialnata harmonia I politicheska disonans: institucionalnite I politi`eski bazirani tankosti na venecuelskata sistema ot detski I mladezhki orkestri* [Мора-Брито, Д. И., Аустин, (2011) , *Между социалната хармония и политическия дисонанс: институционалните и политически базирани тънкости на венецуелската система от детски и младежки оркестри*]
3. Vasileva, St., 2024 Sliven, Muzikata srestu ulicata-detski muzikalen kulturen centar [Василева, Щ. . Сливен, (2024), *Музиката вместо улицата-детски музикален културен център*]
4. *Petrova, R. (2023) AMTI Plovdiv, Rolqta na ansamblovoto svirene w rannia etap na obuchenie* [Петрова, Р. (2023) АМТИ Пловдив *Ролята на ансамбловото свирене в ранния етап на обучение по оркестрови инструменти.*]

Електронни източници:

5. Abreu, H. A. , (07.12.2001) rech za alternativna Nobelova nagrada, [Абреу, Х.А. (07.12.2001), реч за алтернативна Нобеловата награда, <https://elsistema.org.ve/historia/>] посетен на 02.03.2024

6. Abreu, H.A., laureat na Rightlivelihood za 2001, Za postigane na unikalen kulturen renesans, nosescht radostta ot muzikata na bezbroj deca I obschnosti v neravnostojno polozhenie. [Абреу, Х.А. лауреат на алтернативна Нобелова награда за 2001, За постигане на уникален културен ренесанс, носещ радостта от музиката на безброй деца в неравностойно положение] <https://rightlivelihood.org/the-change-makers/find-a-laureate/jose-antonio-abreu/>)

7. Konov, Y. (2017), Magicheski misticizam I El Sistema, [Конов, Я. (2017), Магически мистицизъм и Ел система] <https://yavorkonov.alle.bg/>

8. Ivanova, M. (14.08.2019), *Detski romski simfonichen orkestar ot Sliven gostuva v Germania* [Иванова, М., (14.08.2019) Детски ромски симфоничен оркестър от Сливен гостува в Германия.] https://www.actualno.com/goodnews/detski-romski-simfonichen-orkestyr-ot-sliven-gostuva-v-germanija-news_784946.html ©

8. Booth, E. (2008), *El Sistema parvi pogled*, [Бут, Е. (2008), *Ел система първи поглед*] <https://ericbooth.net/el-sistema-first-observations/> посетен на 10.03.2024

9. Dimitrova, S. (25.02.2022), *Proektat „Muzikata stestu ulicata“ stigna do Paris* [Димитрова, С. (25.02.2022) Проектът „Музиката срещу улицата“ стигна до Париж

[Портал за култура, изкуство и общество \(kultura.bg\)](http://kultura.bg) посетен на 25.04.2024]

10. Proekt za muzikalno I orkestrovo obrazovanie za socialno popularizirane na Pholharmonie de Paris, [Проект за музикално и оркестрово образование за социално популяризиране на Парижката филхармония] https://demos.philharmoniedeparis.fr/accueil-national.aspx?_lg=en-US посетен на 20.03.2024

11. Vasileva, St. (16.04.2024) *Nositelqt na Chintulovata nagrada I Chintulovata stipendia na Sliven Georgi Kavaldzhiev- na sre]a s uchenici* [Василева, Щ. (16.04.2024) *Носителят на Чинтуловата награда и Чинтуловата стипендия на Сливен Георги Кавалджиев- на среща с ученици*]

<https://iridasliven.com/2024/04/16/%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D1%82-%D0%BD%D0%B0-%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%82%D1%83%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B0-%D0%B8-%D1%87%D0%B8/> посетен на 05.04.2024

12. Nacionalna strategija na Republika Bulgaria za ravenstvo, priobstavane I ucastie na romite (2021 - 2030)

[Национална стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите (2021 - 2030)]

<https://www.mon.bg/mon/strategii-i-politiki/strategicheski-dokumenti-2/>

13. Laipzigski manifest *Decata na Olimp* (29.01.2004) Kongres za neobhodimosta ot estetichsko wazpitanie na decata I iunoschite [Лайпцигски манифест *Децата на Олимп*, (29.01.2004) Конгрес за необходимостта от естетическо възпитание на децата и юношите,]

https://www.kulturstiftung.de/wp-content/uploads/2015/11/leipziger_manifest.pdf посетен на 03.03.2024

14. Tole, B., Hubner, K. (2022) *Kultura, socialna rabota I kulturno obrazovanie. Razmisli za vrazki, koito ne se romniate* [Толе, В., Хюбнер, К.,(2022) *Култура, социална работа и културно образование. Размисли за връзки, които не винаги се помнят*]

Размисли за връзки, които не винаги се помнят]

<https://www.kubi-online.de/artikel/kultur-soziale-arbeit-kulturelle-bildung>) посетен на 10.04.2024